

Sygn.akt III AUa 445/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 listopada 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący sędzia Barbara Orechwa-Zawadzka

Protokolant Edyta Katarzyna Radziwońska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 listopada 2021 r. w B.

sprawy z odwołania A. M. (1)

przeciwko Dyrektorowi Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W.

o wysokość świadczenia

na skutek apelacji A. M. (1), Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 29 stycznia 2021 r. sygn. akt V U 1348/19

I. oddala obie apelacje;

II. koszty zastępstwa procesowego za II instancję znosi wzajemnie.

Sygn. akt **III AUa 445/21**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 9 sierpnia 2017 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, na podstawie art. 15c w zw. z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r. poz. 708 z późn. zm.) oraz w oparciu o otrzymaną z IPN informację z 9 maja 2017 r., ponownie ustalili od 1 października 2017r. wysokość emerytury A. M. (1). Przeliczenie powyższego świadczenia polegało na obniżeniu jego wysokości z powodu służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. stosownie do informacji IPN. Obliczona emerytura stanowiła 52,87 % podstawy wymiaru świadczenia, którą stanowiła kwota 5.613,81 zł. Jej łączna wysokość to 2968,02 zł. Kwotę tę ograniczono do 2069,02 zł. tj. do przeciętnej emerytury ogłoszonej przez Prezesa ZUS.

A. M. (1) zaskarżył powyższą decyzję w całości. Wniósł o jej zmianę poprzez przyznanie emerytury w dotychczasowej wysokości oraz o zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych. Przedmiotowej decyzji zarzucił:

1. naruszenie art. 2 Konstytucji RP, polegające na arbitralnym obniżeniu świadczenia emerytalnego, co narusza zasadę ochrony praw nabytych i zasadę sprawiedliwości społecznej, a także zasadę zaufania obywatela do państwa

i tworzonego przez nie prawa oraz niedziałania prawa wstecz, wynikające z zasady demokratycznego państwa prawnego;

1. naruszenie art. 67 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP polegające na arbitralnym obniżeniu świadczenia emerytalnego, co stanowi nieproporcjonalne i nieuzasadnione naruszenie przysługującego mu prawa do zabezpieczenia społecznego po osiągnięciu wieku emerytalnego;

2. naruszenie art. 30 oraz art. 47 Konstytucji RP w zw. z art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności polegające na naruszeniu jego godności, prawa do ochrony czci, dobrego imienia, prawa do prywatności i prawa do poszanowania życia rodzinnego, poprzez przyjęcie, że jego służba w okresie przed 31 lipca 1990 r. stanowiła „służbę na rzecz totalitarnego państwa”, a tym samym arbitralne przypisanie mu - w akcie prawnym rangi ustawy - winy za działania związane z naruszeniami praw człowieka, których dopuszczali się niektórzy przedstawiciele władzy publicznej PRL oraz niektórzy funkcjonariusze organów bezpieczeństwa PRL, a do których w żaden sposób się nie przyczynił;

3. naruszenie art. 32 ust. 1 w zw. z art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 67 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 1 Protokołu nr (...) do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, polegające na nieuzasadnionym, dyskryminującym zróżnicowaniu uprawnień odwołującego o charakterze majątkowym wynikających ze służby po roku 1990 i obniżeniu świadczeń emerytalnych należnych z tytułu tej służby, w stosunku do osób, które nie pełniły służby w okresie PRL, w sposób naruszający zasadę równości wobec prawa;

4. naruszenie art. 45 ust. 1 w zw. z art. 10 ust. 1 i 2 Konstytucji RP oraz art. 42 ust. 1 Konstytucji RP w zw. z art. 6 ust. 2 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, polegające na zastosowaniu represji bez wykazania winy indywidualnej, zastąpienie w tym zakresie władzy sądowniczej władzą ustawodawczą i odwróceniu w ten sposób zasady domniemania niewinności przez uznanie wszystkich funkcjonariuszy będących w służbie przed 31 lipca 1990 r. za winnych działań zasługujących na penalizację;

5. naruszenie art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 67 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zw. z art. 1 Protokołu nr (...) do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności w zw. z art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, polegające na arbitralnym naruszeniu osobistych praw majątkowych odwołującego i prawa do poszanowania mienia, które podlegają równej dla wszystkich ochronie, na skutek nieproporcjonalnego naruszenia jego prawa do emerytury, co stanowi przejaw nieuzasadnionej represji ekonomicznej;

W odpowiedzi na odwołanie pełnomocnik organu emerytalno-rentowego wniósł o jego oddalenie i zasądzenie od odwołującego się kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazał na przepisy znowelizowanej ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. i określone tymi przepisami zasady obliczania wysokości emerytury dla osób, które pełniły służbę na rzecz totalitarnego państwa określoną w art. 13b ustawy. Postępowanie w sprawie ponownego ustalenia wysokości emerytury wnioskodawcy zostało wszczęte z urzędu w związku z uzyskaniem z Instytutu Pamięci Narodowej informacji o przebiegu służby, w świetle tej informacji odwołujący pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z dnia 18 lutego 1994 roku o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji (...). Organ wskazał także, że informacja o przebiegu służby była wiążąca dla niego przy wydawaniu przedmiotowych decyzji. Dlatego w wykonaniu i zgodnie z powołanymi przepisami ustalono nową wysokość emerytury ubezpieczonego.

Decyzją z tej samej daty (nr (...)) Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA ustalił ponownie A. M. (1) od 1 października 2017r. wysokość renty inwalidzkiej. Wobec tego, że ustalona wysokość renty była niższa od kwoty odpowiedniego świadczenia w najniższej wysokości wysokość renty podwyższono do kwoty 750 zł. W decyzji zaznaczono, że nie wypłaca się renty inwalidzkiej z uwagi na posiadanie prawa do korzystniejszej emerytury policyjnej.

A. M. (1) zaskarżył powyższą decyzję, formułując podobne zarzuty jak w przypadku decyzji emerytalnej. Wnosił o zmianę tej decyzji i przyznanie renty inwalidzkiej w dotychczasowej wysokości.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie podtrzymał stanowisko jak wyżej.

Sąd Okręgowy w Białymstoku, wyrokiem z 29 stycznia 2021 r. zmienił zaskarżone decyzje, w ten sposób, że od 1 października 2017 r. ustalił A. M. (1) wysokość emerytury oraz renty inwalidzkiej w wysokości obowiązującej do 30 września 2017 r., orzekł o kosztach postępowania oraz stwierdził brak odpowiedzialności Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W. za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Sąd ten ustalił, że A. M. (1) (ur(...)) został przyjęty z dniem 1 grudnia 1973 r. do Milicji Obywatelskiej na okres służby przygotowawczej na stanowisko milicjanta plutonu lekkiego. Z dniem 1 października 1976 r., po ukończeniu Szkoły Podoficerskiej MO w S. podjął pracę na stanowisku milicjanta nieetatowego technika łączności (...). Z dniem 16 czerwca 1981 r. został odwołany z zajmowanego stanowiska i mianowany na stanowisko referenta techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji A SB w (...). Natomiast od 1 sierpnia 1990 r. do 30 kwietnia 2001 r. pełnił służbę w (...).

Decyzją z 28 maja 2001 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego MSWiA przyznał A. M. (1) od 30 kwietnia 2001 r. (od zwolnienia ze służby) prawo do emerytury policyjnej, a decyzją z 22 października 2001 r. przyznano prawo do policyjnej renty inwalidzkiej. Świadczenia te były co roku waloryzowane. Decyzją (waloryzacyjną) z 27 lutego 2017 r. wysokość emerytury wnioskodawcy od 1 marca 2017 r. ustalono na kwotę 4.491,05 zł. Na skutek zmiany przepisów, w związku z uzyskaniem informacji z Instytutu Pamięi Narodowej o przebiegu służby wskazującej, że A. M. (1) od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy, organ rentowy przeliczył emeryturę i rentę inwalidzką odwołującego się decyzjami z dnia 9 sierpnia 2017 r.

Sąd Okręgowy wskazał, że wnioskodawca kwestionował przyjęcie przez organ rentowy, że jego służba w okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. była wykonywana na rzecz państwa totalitarnego oraz podnosił szereg zarzutów sprzeczności zastosowanego wobec niego przepisu art. 15c i art. 22a ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji (...) oraz ich rodzin (Dz.U. 2016, poz.708 ze zm.) z normami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz przepisami Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Zastosowane wobec wnioskodawcy przepisy wprowadzono na mocy art. 1 ustawy nowelizującej z 16 grudnia 2016 r. Zgodnie z art. 15c, w przypadku osoby, która pełniła „służbę na rzecz totalitarnego państwa” i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., emerytura wynosi: 0 % podstawy wymiaru - za każdy rok tej służby a przy tym, emerytura nie podwyższa się zgodnie z art. 15 ust. 2 i 3 ustawy nowelizowanej, jeżeli okoliczności uzasadniające podwyższenie wystąpiły w związku z pełnieniem służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b. Jednocześnie ustawodawca wprowadził ograniczenie, zgodnie z którym wysokość emerytury ustalonej zgodnie z art. 15c ust. 1 i 2 nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast w świetle art. 22a ustawy w przypadku osoby, która pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b rentę inwalidzką zmniejsza się o 10% podstawy wymiaru za każdy rok służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b (ust. 1). Wysokość renty inwalidzkiej ustalonej zgodnie z ust. 1 nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy wypłaconej przez ZUS, ogłoszonej przez Prezesa ZUS (ust. 3).

Sąd I instancji zwrócił uwagę, że Sąd Okręgowy w Warszawie zwrócił się z pytaniem prawnym (postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 24 stycznia 2018 r. sygn. akt XIII 326/18) do Trybunału Konstytucyjnego z uwagi na powzięte wątpliwości co do zgodności z Konstytucją RP przepisów art. 15c, art. 22a oraz art. 13 ust. 1 lit. 1c w związku z art. 13b ustawy zaopatrzeniowej w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. 2016/2270). Sprawa zawiśla przed Trybunałem Konstytucyjnym w dniu 27 lutego 2018 r. pod sygnaturą P 4/18

i do chwili obecnej nie zostało wydane rozstrzygnięcie. Sąd Okręgowy był zdania, że mimo faktu procedowania przez Trybunał Konstytucyjny w zakresie przepisów będących podstawą prawną rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie, okoliczności faktyczne pozwoliły na wyrokowanie bez potrzeby weryfikowania konstytucyjności przepisów przez Trybunał Konstytucyjny. Sąd Okręgowy wskazał, że przepisy wprowadzone ustawą z 16 grudnia 2016 r. budzą szereg wątpliwości w zakresie ich zgodności z Konstytucją, ale bez potrzeby odwoływania się do niekonstytucyjności niektórych przepisów ustawy, w ocenie Sądu Okręgowego, decyzja powinna ulec zmianie z uwagi na niezrealizowanie przesłanek do obniżenia świadczenia odwołującego się.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko według którego, sąd ubezpieczeń społecznych, rozpoznający sprawę w wyniku wniesienia odwołania od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie ponownego ustalenia wysokości emerytury policyjnej byłego funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa, nie jest związany treścią informacji o przebiegu służby przedstawionej przez Instytut Pamięci Narodowej zarówno co do faktów jak i co do kwalifikacji prawnej tych faktów (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2011 r., II UZP 10/11 OSNP 2012/23-24/298). Sąd wskazał, że ustalenia faktyczne i interpretacje prawne Instytutu Pamięci Narodowej nie mogą wiązać Sądu, do którego wyłącznej kompetencji należy ustalenie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia w przedmiocie prawa do emerytury policyjnej (policyjnej renty inwalidzkiej) i jej wysokości oraz odpowiednia kwalifikacja prawna ustalonych faktów. Taka argumentacja jest uzasadniona tym bardziej, że w postępowaniu z zakresu ubezpieczeń społecznych nie obowiązują ograniczenia dowodowe wynikające z przepisów rozporządzenia, odmiennie niż w postępowaniu przed organem rentowym, a zastosowanie znajdują wyłącznie przepisy KPC, w tym także przepisy dotyczące postępowania dowodowego. Sąd, w przeciwieństwie do organu rentowego, nie jest związany określonymi środkami dowodowymi, gdyż zgodnie z treścią art. 473 k.p.c. w postępowaniu przed sądem w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie stosuje się przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu ze świadków i przesłuchania stron. Oznacza to, że każdy fakt może być dowodzony wszelkimi środkami, które Sąd uzna za pożądane, o czym stanowi art. 473 § 1 k.p.c.

Sąd Okręgowy odwołał się następnie do art. 13 b ustawy z dnia 18 lutego 1994 r., zgodnie z którym za służbę na rzecz totalitarnego państwa uznaje się służbę od dnia 22 lipca 1944 roku do dnia 31 lipca 1990 roku w enumeratywnie wymienionych cywilnych i wojskowych instytucjach i formacjach. W ocenie Sądu Okręgowego nie wystarczy jednak pełnić służby w jednostkach wymienionych w art. 13 b ustawy dezubekizacyjnej, albowiem służba ta musi mieć jeszcze cechy „służby na rzecz totalitarnego państwa”. Inna wykładnia cytowanego przepisu, w ocenie Sądu, miałaby charakter niekonstytucyjny i naruszałaby m.in. art. 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie godności człowieka, której ochrona i poszanowanie jest obowiązkiem poprzez stygmatyzowanie emerytów policyjnych i ich dyskredytację prawną i moralną, art. 67 ust 1 Konstytucji w zw. z art. 31 ust 3 Konstytucji (prawa do zabezpieczenia społecznego) z uwagi na brak zróżnicowania emerytów mundurowych i brak proporcjonalności przyjętych rozwiązań, art. 2 Konstytucji (ochrony praw nabytych poprzez zakaz stanowienia norm arbitralnie odbierających lub ograniczających prawa podmiotowe, zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa, zasady sprawiedliwości społecznej), a w odniesieniu do praw majątkowych także art. 64 ust 2 Konstytucji.

Sąd zwrócił także uwagę, że ustawa dezubekizacyjna nie zawiera definicji „służby na rzecz totalitarnego państwa”, wobec czego odwołał się do ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz o treści tych dokumentów (Dz.U. z 2019 r. poz. 430). Zgodnie z preambułą tej ustawy służbą tego rodzaju jest „praca albo służba w organach bezpieczeństwa państwa komunistycznego, lub pomoc udzielana tym organom przez osobowe źródło informacji, polegające na zwalczaniu opozycji demokratycznej, związków zawodowych, stowarzyszeń, kościołów i związków wyznaniowych, łamaniu prawa do wolności słowa i zgromadzeń, gwałceniu prawa do życia, wolności, własności i bezpieczeństwa obywateli, była trwale związana z łamaniem praw człowieka i obywatela na rzecz komunistycznego ustroju totalitarnego”.

Sąd podkreślił, że przepis art. 13 b ust. 1 pkt 5 lit d jednoznacznie wskazuje, że za służbę na rzecz totalitarnego państwa uznaje się służbę osób wykonujących czynności operacyjno-techniczne niezbędne w działalności Służby Bezpieczeństwa .

Sąd uznał za bezsporne, że wnioskodawca pełnił służbę w Samodzielnej Sekcji A SB w (...) w B., co wynika z dokumentów znajdujących się w aktach osobowych, ale także z jego zeznań. Jednak, w ocenie Sądu, przepis art. 13 b pkt 1 ppkt 5 lit d wymaga jeszcze stwierdzenia, że osoba pełniąca służbę w tej jednostce wykonywała czynności operacyjno-techniczne niezbędne w działalności Służby Bezpieczeństwa.

Sąd zwrócił uwagę, że czynności operacyjnotechniczne niezbędne w działalności Służby Bezpieczeństwa były elementem tajnej inwigilacji, również z użyciem agentury, jednostek podejrzewanych o wrogą działalność przeciwko ówczesnemu państwu. Polegały one w szczególności na zakładaniu podsłuchów (telefonicznych, telegraficznych, pokojowych), podglądów, robieniu dokumentacji fotograficznej, tajnych przeszukań, prowadzeniu obserwacji i kontroli korespondencji. Mogły je wykonywać tylko ściśle wskazane jednostki, a to Biuro (...) MSW i wydziały (...) /WUSW/ oraz Biuro (...) MSW i wydziały (...) /WUSW/ oraz do chwili likwidacji Zarządzeniem 115/org z 30.05.1989 Ministra Spraw Wewnętrznych Biuro W i wydziały W (...) /WUSW/. Natomiast działalność Zarządu Łączności i jego odpowiedników terenowych pozostawała w zupełnej odrębności od czynności operacyjno-technicznych niezbędnych w działalności Służby Bezpieczeństwa. Z ogólnie dostępnych informacji nie wynika, aby jednostki te miały jakiegokolwiek uprawnienia do prowadzenia tajnych czynności polegających na inwigilacji poprzez np.: zakładanie podsłuchów, przeszukania, obserwację, sporządzanie dokumentacji fotograficznej, czy perlustracji korespondencji. Zadaniem pionu łączności było świadczenie usług podmiotom, które wyżej wskazano w zakresie określonym stosownymi przepisami. Tym samym realizowane w latach 1984-1990 przez funkcjonariuszy Zarządu Łączności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jego odpowiedników terenowych czynności służbowe nie były czynnościami operacyjno-technicznymi niezbędnymi w działalności Służby Bezpieczeństwa o których mowa w art. 13 b ust.1 pkt 5 lit d ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz. U. poz. 2270) (zob. Czynności-operacyjno-techniczne-opinia.pdf (nszrp.pl)).

Wobec powyższego, Sąd wskazał, że materiał dowodowy zgromadzony w sprawie nie wskazywał, aby odwołujący w okresie wynikającym z informacji IPN wykonywał zadania o charakterze operacyjno-technicznym.

Sąd odwołał się następnie do zeznań A. M. (1), zgodnie z którymi, w okresie wskazanym w decyzji IPN pełnił służbę w Sekcji A. Następnie po przejściu pozytywnie postępowania weryfikacyjnego podjął służbę w (...). Podał, że Sekcja A zajmowała się obsługą dalekopisów faksów komputerów i drobnymi naprawami tego sprzętu. Zajmował się również urządzeniami szyfrującymi, niektóre wiadomości były poufne tajne. Obsługiwany sprzęt służył do codziennej pracy K.. Zajmował się wyłącznie sprzętem, w żadnych operacjach w terenie, w żadnych akcjach represyjnych nie brał udziału. Przez cały dzień zajmował się tylko i wyłącznie urządzeniami. Nie prowadził żadnych indywidualnych spraw ani przesłuchań. Nie zakładał podsłuchów.

Sąd dał wiarę powyższym zeznaniom, gdyż korespondowały one z pozostałym materiałem dowodowym zgromadzonym w sprawie, czyli z aktami osobowymi, które nie wskazywały, że odwołujący podejmował specyficzne bezpośrednie działania, które zmierzały do nękania obywateli i naruszania ich podstawowych praw i wolności, czy też takie działania podejmował pośrednio przez ich organizowanie, inspirowanie, nadzorowanie. Tym samym, w ocenie Sądu, brak było podstaw aby uznać, że wnioskodawca pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu wcześniej określonym.

Sąd zauważył, że organ rentowy nie przejawiał odpowiedniej inicjatywy dowodowej, aby wykazać, że odwołujący „pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa” w rozumieniu wskazanym w uchwale Sądu Najwyższego w sprawie III UZP 1/20.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżone decyzje. O kosztach zastępstwa procesowego Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Stosownie do treści art. 118 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Sąd orzekł o nieponoszeniu przez organ

emerytalno-rentowy odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji z uwagi na konieczność przeprowadzenia obszernego postępowania dowodowego.

Apelację od powyższego wyroku wniósł odwołujący, zaskarżając wyrok w części (pkt III) i zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności art. 118 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez jego niewłaściwe zastosowanie skutkujące wydaniem orzeczenia w przedmiocie nieponoszenia przez organ rentowy odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji, w sytuacji, gdy organ dysponował w dacie wydawania decyzji kompletnym materiałem dowodowym umożliwiającym przyznanie odwołującemu świadczeń w prawidłowej wysokości, a zatem winien zostać zobowiązany do zapłaty odsetek za opóźnienie w wypłacie świadczenia na rzecz uprawnionego.

Mając na uwadze powyższe zarzuty, A. M. (1) wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w pkt. III - poprzez jego zmianę i przyznanie odwołującemu prawo do odsetek z tytułu nieterminowo wypłacanej emerytury i renty za okres od dnia 1 października 2017 r. do dnia zapłaty.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł także organ rentowy, zaskarżając wyrok w całości i zarzucając:

1. naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., które miało wpływ na treść rozstrzygnięcia, polegające na dowolnej, a nie swobodnej ocenie charakteru służby odwołującego się, podczas gdy ze zgromadzonego materiału dowodowego wynika, że A. M. (1) pełnił służbę w Samodzielnej Sekcji A (...) w B., która to jednostka jest wymieniona w art. 13b ust. 1 pkt 5 ustawy zaopatrzeniowej,
2. naruszenie art. 252 k.p.c., które miało wpływ na treść rozstrzygnięcia, polegające na zakwestionowaniu przez Sąd I instancji informacji IPN, pomimo braku udowodnienia przez odwołującego się okoliczności przeciwnych,
3. naruszenie art. 232 k.p.c., które miało wpływ na treść rozstrzygnięcia, polegające na uznaniu, że organ rentowy nie przedłożył dowodów potwierdzających, by w spornym okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. A. M. (1) pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, podczas gdy powyższe w sposób jednoznaczny wynikało z dokumentacji złożonej przez IPN;
4. błąd w ustaleniach stanu faktycznego przejawiający się w bezpodstawnym uznaniu, że służba odwołującego się w spornym okresie w Sekcji A (...) nie stanowiła służby na rzecz państwa totalitarnego;
5. naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez odmowę zastosowania art. 15c i 22a ustawy zaopatrzeniowej w sytuacji, gdy bezspornym jest, że odwołujący się pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa zdefiniowaną w art. 13b;
6. naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez nieprawidłową wykładnię art. 13b ustawy zaopatrzeniowej i przyjęcie, że legalną definicję pojęcia „służby na rzecz totalitarnego państwa” zawiera ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (tzw. ustawa lustracyjna), a także przyjęcie, że jedynie „zwalczanie opozycji demokratycznej, związków zawodowych, stowarzyszeń, kościołów i związków wyznaniowych, łamanie prawa do wolności słowa i zgromadzeń, gwałcenie prawa do życia, wolności, własności i bezpieczeństwa obywateli trwale związane z łamaniem praw człowieka i obywatela na rzecz komunistycznego ustroju totalitarnego” uprawnia do zaliczenia danej służby jako służby pełnionej na rzecz totalitarnego państwa, co w konsekwencji doprowadziło do wyłączenia zastosowania art. 13b w sprawie;
7. naruszenie art. 178 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. nr. 78, poz. 483 z późn. zm.) w zw. z art. 15c i 22a ustawy zaopatrzeniowej poprzez jego niezastosowanie i wydanie orzeczenia z pominięciem obowiązujących przepisów prawa;
8. naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez nieprawidłową wykładnię art. 13b ustawy zaopatrzeniowej i przyjęcie, że do jego zastosowania wymagana jest weryfikacja indywidualnych czynów odwołującego się pod względem

dopuszczenia się zachowań naruszających prawa i wolności człowieka, co w konsekwencji doprowadziło do wyłączenia zastosowania art. 13b w sprawie;

9. naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 390 k.p.c. które miało wpływ na treść rozstrzygnięcia poprzez przyjęcie, że uchwała Sądu Najwyższego z 16 września br., III UZP 1/20 znajduje zastosowanie w niniejszej sprawie i przyjęcie, że niedopuszczenie się przez A. M. (1) naruszenia podstawowych wolności i praw człowieka i obywatela uprawniało do odmowy zastosowania art. 15c i 22a ustawy zaopatrzeniowej.

W oparciu o powyższe zarzuty skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołań A. M. (1) od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego MSWiA z dnia 9 sierpnia 2017 r. o ponownym ustaleniu wysokości emerytury policyjnej i policyjnej renty inwalidzkiej oraz zasądzenie kosztów postępowania, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych. Jako wniosek ewentualny sformułowano wniosek o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania za I i II instancję.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje

Apelacje są niezasadne i podlegają oddaleniu

W pierwszej kolejności należy wskazać, że zarzut zawarty w apelacji odwołującego nie zasługiwał na uwzględnienie. Nie było bowiem podstaw do uznania, że organ rentowy ponosi odpowiedzialność za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji na podstawie art. 118 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1383). Dopiero uzupełnienie materiału dowodowego sprawy o zeznania odwołującego i dokumentację z jego akt osobowych pozwoliło na ustalenie zakresu wykonywanych przez niego obowiązków w okresie wskazanym w informacji IPN i w rezultacie dało podstawy do wykazania, że nie pełnił on służby na rzecz państwa totalitarnego. Wbrew stanowisku prezentowanemu w apelacji, organ rentowy nie miał wszystkich niezbędnych informacji pozwalających na wydanie decyzji. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, organ rentowy ustalając wysokość emerytury i renty A. M. (1) był związany treścią informacji IPN o przebiegu jego służby „na rzecz totalitarnego państwa”, bowiem w świetle obowiązujących przepisów organ ten nie ma możliwości kontroli ani oceny informacji dotyczącej przebiegu służby funkcjonariusza. Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy, konieczne było przeprowadzenie obszernego postępowania dowodowego, przez co organ rentowy nie mógł ponieść odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Odnosząc się do apelacji organu rentowego, wskazać należy, że podniesione zarzuty w zakresie zastosowania przepisów prawa materialnego opierają się na założeniu, że odwołującemu można przypisać pełnienie służby na rzecz państwa totalitarnego, w związku z czym przyjęcie przez sądy obu instancji faktu przeciwnego czyni te zarzuty nietrafnymi, odnoszą się one bowiem do stanu faktycznego, którego Sąd Okręgowy nie przyjął za podstawę orzeczenia i nie zachodzi też w związku z tym potrzeba szerszego odnoszenia się do nich. Wypada zauważyć w tym względzie, że art. 387 § 2¹ k.p.c. odnoszący się do wymogów uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji pozwala na ograniczenie wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia do stwierdzenia, że sąd drugiej instancji przyjął za własne ustalenia sądu pierwszej instancji, jeżeli ustaleń tych nie zmienia i nie prowadzi własnego postępowania dowodowego, a taka sytuacja w sprawie niniejszej zachodzi.

Przedmiotem sporu w rozpoznawanej sprawie jest wysokość emerytury i renty A. M. (1) obniżona decyzją Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 9 sierpnia 2017 r., na podstawie art. 15c, 22a w związku z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r. poz. 708, z późn. zm.) oraz w oparciu o informację z IPN z 9 maja 2017 r. o przebiegu służby odwołującego się na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy.

Niezasadny jest zawarty w apelacji organu rentowego zarzut obrazy art. 233 § 1 k.p.c. Przepis ten określa sądowi granice swobody oceny dowodów. Jak wiadomo, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zawiera on przede wszystkim nakaz - nie doznający wyjątku - aby wyrażona ocena w aspekcie wiarygodności dokonana była na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału w sprawie oraz uwzględnienia wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 lipca 2002 r., IV CKN 1256/00, LEX nr 80267; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2000 r., III CKN 562/98 (...); postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2002 r., II CKN 691/99, LEX nr 54339, Prok. i Pr.- wkł. (...)). Takiemu obowiązkowi Sąd Okręgowy sprostał, wskazując w sporządzonym uzasadnieniu dowody, na których się oparł i wyjaśniając motywy rozstrzygnięcia. Swoje ustalenia, Sąd Okręgowy poczynił uwzględniając wszystkie zebrane w sprawie dowody i przyjmując wykładnię przepisów prawa stosownie do poczynionych ustaleń faktycznych. Dotyczy to w szczególności ustalenia, iż A. M. (1) w okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. nie pełnił służby na rzecz totalitarnego państwa. Sąd Okręgowy nie naruszył przy tym art. 232 k.p.c., ponieważ ten przepis nigdy przez sąd naruszony zostać nie może. Przepis ten nie nakłada na sąd żadnego obowiązku, ale stanowi o obowiązku wskazywania dowodów przez strony (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 2017 r., I ACa 45/17).

Nie zasługiwał również na uwzględnienie zarzut organu rentowego polegający na naruszeniu przez Sąd Okręgowy art. 328 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 7 listopada 2019 r.). Zgodnie z tym przepisem uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Zarzut naruszenia tego przepisu może mieć wpływ na rozstrzygnięcie w tych wypadkach, kiedy sąd odwoławczy nie ma możliwości skontrolowania orzeczenia sądu pierwszej instancji. Taka sytuacja nie zachodzi w niniejszej sprawie.

Sąd Okręgowy poprzez zakwestionowanie informacji IPN nie naruszył również art. 252 k.p.c.

Odnosząc się do tego zarzutu wskazać należy, że podstawą do obniżenia należnej A. M. (1) emerytury i renty była informacja IPN z 9 maja 2017 r. o przebiegu służby na rzecz totalitarnego państwa. Przypomnieć należy, iż informacja ta została wydana przez IPN w oparciu o art. 13a ustawy zaopatrzeniowej, w brzmieniu nadanym mu art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji (Dz.U.2016 poz. 2270). Zgodnie z treścią art. 13a. ust. 1 na wniosek organu emerytalnego Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu sporządza na podstawie posiadanych akt osobowych i, w terminie 4 miesięcy od dnia otrzymania wniosku, przekazuje organowi emerytalnemu informację o przebiegu służby wskazanych funkcjonariuszy na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b. Zgodnie z art. 13a ust. 5 ustawy informacja o przebiegu służby jest równoważna z zaświadczeniem o przebiegu służby sporządzonym na podstawie akt osobowych przez właściwe organy.

W myśl § 14 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 18 października 2004 r. w sprawie trybu postępowania (...) środkiem dowodowym potwierdzającym datę i podstawę zwolnienia ze służby oraz okres służby jest zaświadczenie o przebiegu służby sporządzone na podstawie akt osobowych funkcjonariusza wystawione przez właściwe organy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej. Jak zostało wskazane wyżej, organ rentowy ustalając wysokość emerytury i renty A. M. (1) był związany informacją IPN. Sąd Okręgowy natomiast nie jest związany tą informacją, bowiem ubezpieczony ubiegający się o świadczenia z ubezpieczenia społecznego w postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych może wszelkimi dowodami wykazywać okoliczności, od których zależą jego uprawnienia z tytułu ubezpieczenia.

W orzecznictwie sądów powszechnych, sądów administracyjnych oraz Sądu Najwyższego ukształtował się jednolity pogląd, zgodnie z którym okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość mogą być udowodniane wszelkimi środkami dowodowymi przewidzianymi w Kodeksie postępowania cywilnego. Ponadto przeciwko informacji o przebiegu służby mogą być przeprowadzane przeciwdowody. Sąd Najwyższy (por. wyroki z

9 kwietnia 2009 r., I UK 316/08, LEX nr 707858; z 6 września 1995 r., II URN 23/95, OSNAPiUS 1996 nr 5, poz. 77, z 8 kwietnia 1999 r., II UKN 619/98, OSNAPiUS 2000 nr 11, poz. 439, z 4 października 2007 r. I UK 111/07, LEX nr 275689, z 2 lutego 1996 r., II URN 3/95, OSNAPiUS 1996 nr 16, poz. 239 oraz z 25 lipca 1997 r., II UKN 186/97, OSNAPiUS 1998 nr 11, poz. 342) na gruncie art 473 k.p.c. wielokrotnie wypowiadał się, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i prawa pracy w postępowaniu przed sądem nie obowiązują ograniczenia dowodowe. W postępowaniu przed sądem ubezpieczeń społecznych w sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe prowadzenie dowodu z zeznań świadków lub z przesłuchania stron nie podlega żadnym ograniczeniom. Nie może zatem ulegać wątpliwości, że pracownik czy ubezpieczony ubiegający się o świadczenie z ubezpieczenia społecznego może w postępowaniu przed sądem pracy i ubezpieczeń społecznych wszelkimi dowodami wykazywać okoliczności, od których zależą jego uprawnienia z tytułu ubezpieczenia - także wówczas, gdy z dokumentu np. zaświadczenia o zatrudnieniu, wynika co innego. Sąd Najwyższy w postanowieniu z 9 grudnia 2011 r. sygn. akt II UZP 10/11 (OSNP 2012/23-24/298) wyraził pogląd, że sąd ubezpieczeń społecznych, rozpoznający sprawę w wyniku wniesienia odwołania od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w W. w sprawie ponownego ustalenia (obniżenia) wysokości emerytury policyjnej byłego funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa, nie jest związany treścią informacji o przebiegu służby w organach bezpieczeństwa państwa przedstawionej przez Instytut Pamięi Narodowej zarówno co do faktów (ustalonego w tym zaświadczeniu przebiegu służby), jak i co do kwalifikacji prawnej tych faktów (zakwalifikowania określonego okresu służby jako służby w organach bezpieczeństwa państwa). Należy podkreślić, że postanowienie Sądu Najwyższego zapadło na tle obniżenia emerytury policyjnej w związku z pierwszą ingerencją ustawodawcy w świadczenia emerytalne funkcjonariuszy reżimu komunistycznego, kiedy to do ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, wprowadzono dodatkowy art. 15b przewidujący, że obniża się emeryturę osobie, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r.

Sąd Najwyższy uznał zatem, że informacja IPN stanowi dowód, który nie jest jednak dowodem wyłącznym albo dowodem niepodważalnym, którym sąd byłby związany, bez możliwości jego oceny w ramach przysługującego sądowi prawa do swobodnej i wszechstronnej oceny dowodów (art. 233 §1 k.p.c.). Inaczej rozumiana uchwała dawałaby IPN przymioty organu rozstrzygającego arbitralnie kwestie wysokości świadczenia emerytalnego bez potrzeby odwoływania się do sądu, a z sądu organ firmujący jedynie ustalenia zawarte w informacji IPN.

Odnosząc się do meritum sprawy wskazać należy, że wprawdzie z literalnego brzmienia przepisu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej wynika, że jedynym kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa jest fakt pełnienia służby w okresie od 22.07.1944 r. do 31.07.1990 r. w wymienionych w nim jednostkach organizacyjnych będących częścią aparatu systemu policyjnego, na którym opiera się państwo totalitarne, to jednak – zdaniem Sądu Apelacyjnego - mając na uwadze wykładnię celowościową ustawy uznać należy, że istotne znaczenie dla interpretacji definicji „służby na rzecz totalitarnego państwa” ma rodzaj i zakres czynności wykonywanych w trakcie służby.

W szczególności pierwszorzędne znaczenie ma prokonstytucyjna wykładnia art. 13b ust. 1 ustawy z 2016 r. dokonana przez Sąd Najwyższy w Uchwale składu 7 sędziów z 16 września 2020 r. (III UZP 1/20) wskazująca, jak należy rozumieć kryterium „pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa”.

We wskazanej uchwale Sąd Najwyższy stwierdził: „Kryterium służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13 b ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, (...) Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, (...) Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst Dz. U. z 2020 r., poz. 723) powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka.”

Sąd Najwyższy wskazał przy tym, że sądu powszechnego nie wiąże informacja o przebiegu służby wydana przez IPN w trybie art. 13a ust. 1 ustawy z 1994 r. W konsekwencji w razie stosownego zarzutu przeciwko osnowie informacji, sąd

jest zobowiązany do rekonstrukcji przebiegu służby w konkretnym przypadku, na podstawie wszystkich okoliczności sprawy. W szczególności na podstawie długości okresu pełnienia służby, jej historycznego umiejscowienia w okresie od 22.07.1944 r. do 31.07.1990 r., miejsca pełnienia służby, zajmowanego stanowiska (pkt 59 uchwały SN). W tym zakresie Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na potrzebę sięgania do opinii służbowych funkcjonariuszy, uwzględniania ogólnych reguł dowodzenia: rozkładu ciężaru dowodu, dowodu prima facie, domniemań faktycznych, wynikających z informacji o przebiegu służby (pkt 60 uchwały SN). Wskazano, że przy ocenie zasadności objęcia konkretnej osoby zakresem ustawy okolicznością, której nie można pominąć jest sam fakt weryfikacji w 1990 r. (pkt 92 uchwały SN).

W ocenie Sądu Najwyższego nie każde nawiązanie stosunku prawnego w ramach służby państwowej wiąże się automatycznie z zindywidualizowanym zaangażowaniem bezpośrednio ukierunkowanym na realizowanie charakterystycznych dla ustroju tego państwa jego zadań i funkcji. Charakteru służby „na rzecz” państwa o określonym profilu ustrojowym nie przejawia ani taka aktywność, która ogranicza się do zwykłych, standardowych działań podejmowanych w służbie publicznej, to jest służbie na rzecz państwa jako takiego, bez bezpośredniego zaangażowania w realizację specyficznych – z punktu widzenia podstaw ustrojowych – zadań i funkcji tego państwa, ani tym bardziej taka aktywność, która pozostaje w bezpośredniej opozycji do zadań i funkcji państwa totalitarnego (pkt 82 uchwały SN). W ocenie Sądu Najwyższego nie można zakładać, że każda osoba pełniąca służbę działała na rzecz totalitarnego państwa, gdyż niektóre funkcje związane były z realizacją zadań w zakresie bezpieczeństwa państwa, które są istotne w każdym jego modelu; niezależnie od tego komu była podporządkowana: służba w policji kryminalnej, ochrona granic (pkt 95 uchwały SN).

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na potrzebę odróżnienia osób, które kierowały organami państwa totalitarnego, angażowały się w realizację zadań i funkcji państwa totalitarnego, nękały swych obywateli także na innym polu niż styk szeroko rozumianego prawa karnego, a więc tych podmiotów, których ocena jest zdecydowanie negatywna, od osób, których postawa nie pozostawała w bezpośredniej opozycji do zadań i funkcji państwa, lecz sprowadzała się do czynności akceptowalnych i wykonywanych w każdym państwie, także demokratycznym, bez skojarzeń prowadzących do ujemnych ocen. Inaczej każdy podmiot funkcjonujący w systemie państwa w tych latach mógłby się spotkać z zarzutem, że jego działanie, w ogólnym rozrachunku, było korzystne dla państwa totalitarnego (pkt 90 uchwały SN).

Podsumowując, Sąd Najwyższy wskazał, że pojęcie „służby na rzecz totalitarnego państwa” sensu stricto: „powinno objąć lata 1944-1956 i wiązać się wyłącznie z miejscem pełnienia służby, o ile oczywiście nie zostaną wykazane przez zainteresowanego przesłanki z art. 15c ust. 5 ustawy z 1994 r. lub w informacji o przebiegu służby zostaną lub w informacji o przebiegu służby, wskazane zostaną okoliczności z art. 13a ust. 4 pkt 3 ustawy z 1994 r.” (pkt 93 uchwały SN). Natomiast „pojęcie sensu largo obejmie zaś okres wskazany w art. 13 b, czyli łączy w sobie cechy okresu totalitarnego i posttotalitarnego (autorytarnego) oraz pierwszego okresu transformacji, to jest od utworzenia rządu T. M.. [...] tak interpretowane pojęcie zostanie ukierunkowane na funkcje, jakie pełnił i zadania, jakie podczas służby wykonywał funkcjonariusz” (pkt 94 uchwały SN).

W niniejszej sprawie, IPN wydał informację, w której stwierdził, że odwołujący się w okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa. Trzeba mieć na względzie, że sąd powszechny nie jest związany tą informacją zarówno co do faktów, jak i ich kwalifikacji prawnej. Potwierdził to Sąd Najwyższy w uchwale III UZP 1/20, stwierdzając, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, także w odniesieniu do okoliczności stwierdzających zaświadczeniem wydanym przez IPN na podstawie art. 13a ustawy z 1994 r., okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość mogą być udowodniane wszelkimi środkami dowodowymi przewidzianymi procedurą cywilną.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, do zastosowania rygorów z art. 15c i art. 22a ustawy zaopatrzeniowej nie wystarczy samo formalne pełnienie służby w jednostkach wymienionych w art. 13b ustawy w okresie od 22.07.1944 r. do 31.07.1990 r. ale pełnienie służby polegające na zwalczaniu opozycji demokratycznej, związków zawodowych, stowarzyszeń, kościołów i związków wyznaniowych, łamaniu prawa do wolności słowa i zgromadzeń, gwałceniu prawa do życia, wolności, własności i bezpieczeństwa obywateli, łamaniem praw człowieka i obywatela.

Mając na uwadze powyższe rozważania i przede wszystkim kryteria oceny służby na rzecz totalitarnego państwa wyrażone w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r. (III UZP 1/20) przypomnieć należy przebieg służby A. M. (1) oraz zajmowane przez niego stanowiska.

Służbę w Milicji, odwołujący rozpoczął od 1 grudnia 1973 r. okres służby przygotowawczej na stanowisko milicjanta plutonu lekkiego. Od 1 października 1976 r. był nieetatowym technikiem łączności (...). 16 czerwca 1981 r. został mianowany na stanowisko referenta techniki operacyjnej Samodzielnej Sekcji A SB w (...). Od 1 sierpnia 1990 r. do 30 kwietnia 2001 r. pełnił służbę w (...).

A. M. (1) przesłuchany w charakterze strony opisał obowiązki i czynności wykonywane przez niego w Samodzielnej Sekcji A SB na stanowisku referenta techniki operacyjnej. Wskazał, że obsługiwał sprzęt będący w dyspozycji Sekcji (dalekopisy, faksy, komputery), a także wykonywał drobne naprawy tego sprzętu. Zajmował się też urządzeniami szyfrującymi.

Twierdzenia odwołującego co do zakresu obowiązków i sposobu ich wykonywania w spornym okresie potwierdzają dokumenty zgromadzone w aktach osobowych. Przykładem jest opinia służbowa obejmująca okres od 16 czerwca 1981 r. do 11 lutego 1983 r., zgodnie z którą przeszedł szkolenie specjalistyczne z zakresu obsługi i eksploatacji urządzenia szyfrującego. W codziennej pracy dba o powierzony sprzęt, przestrzegał zasad prowadzenia korespondencji telegraficznej-tajnej. Odwołujący odbył także szkolenie na kursie z zakresu obsługi eksploatacyjnej urządzenia kodującego dla etatowych pracowników stacji szyfrowych resortu spraw wewnętrznych (k.150). Z opinii bezpośredniego przełożonego (k.147) wynika również, że należycie wywiązywał się z nałożonych na niego obowiązków z uwagi na posiadaną wiedzę i doświadczenia zawodowe. Z rozkazu o wyróżnieniu z 30 listopada 1984 r. (k.149) wynika, że w Samodzielnej Sekcji A nastąpił znaczny wzrost wysyłanej i otrzymywanej korespondencji, uruchomiono łączność szyfrową w (...) M., co wymagało przeszkolenia nieetatowych szyfrantów (A. M. (2) został wyróżniony za wykonywanie powyższych zadań). Natomiast z opinii nieobejmujących spornego okresu wynika ponadto, że w latach 1975-1980 zajmował się naprawą i konserwacją sprzętu łączności właśnie z uwagi na posiadane wykształcenie w kierunku technicznym (k.124,128,131,132).

Materiał dowodowy oceniany w ramach art. 233 § 1 k.p.c., w kontekście wyżej wskazanych obowiązków odwołującego, a także zajmowanych przez niego stanowisk, nie pozwolił na zakwalifikowanie jego służby w spornym okresie jako służby na rzecz państwa totalitarnego. Prawidłowe ustalenia Sądu Okręgowego nie potwierdziły tego, by poza samą formalną przynależnością (służby w SB) odwołujący dopuścił się jakichś czynów dających materialną podstawę do przypisania mu realnej służby na rzecz totalitarnego państwa.

Wobec braku dowodów wskazujących na działania odwołującego w spornym okresie na rzecz państwa totalitarnego uznać należało, iż przedmiotowa informacja o przebiegu służby nie jest wystarczającym dowodem takiej służby uzasadniającym radykalną i oderwaną od zindywidualizowanej winy funkcjonariusza ingerencje w jego prawo do świadczeń. Brak jest jakichkolwiek danych, aby uznać, że A. M. (1) pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu uchwały III UZP 1/20.

Podkreślić też należy, iż po zmianach ustrojowych i powołaniu Policji w miejsce Milicji Obywatelskiej, co miało miejsce w 1990 r., A. M. (1) bezpośrednio po zwolnieniu ze służby w SB, z dniem 1 sierpnia 1990 r. rozpoczął służbę w Urzędzie Ochrony Państwa. Służbę w (...), pełnił nieprzerwanie do czasu przejścia na emeryturę w 2001 r.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na przepisy ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U.1999.51.526), w brzmieniu obowiązującym do 29 czerwca 2002 r.

Zgodnie z art. 131 ust.1 z chwilą zorganizowania Urzędu Ochrony Państwa funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa zostają z mocy prawa zwolnieni ze służby. Natomiast, zgodnie z art. 133 dotychczasowi funkcjonariusze Służby Bezpieczeństwa, a także funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej, o których mowa w art. 131 ust. 2, którzy podejmą służbę

albo zostaną zatrudnieni w jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych, zachowując odpowiednio ciągłość służby lub zatrudnienia.

Zatrudnienie w nowo powstałych jednostkach było jednak poprzedzone szeregiem wymagań. Zgodnie z art. 15, służbę w Urzędzie Ochrony Państwa może pełnić obywatel polski, który wykazuje nieskazitelną postawę moralną i patriotyczną, korzystający z pełni praw publicznych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie i określone kwalifikacje zawodowe oraz zdolność fizyczną i psychiczną do służby w formacjach uzbrojonych, podległych szczególnej dyscyplinie służbowej, której gotów jest się podporządkować. Z kolei 16a stanowił, że przyjęcie kandydata do służby w Urzędzie Ochrony Państwa następuje po przeprowadzeniu postępowania kwalifikacyjnego, na które składa się: przyjęcie podania o przyjęcie do służby, kwestionariusza osobowego, a także dokumentów stwierdzających wymagane wykształcenie i kwalifikacje zawodowe, w tym specjalistyczne, oraz zawierających dane o uprzednim zatrudnieniu, przeprowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej, postępowanie sprawdzające określone w przepisach o ochronie informacji niejawnych, ustalenie zdolności fizycznej i psychicznej do służby w Urzędzie Ochrony Państwa.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny uznał, że pozytywna weryfikacja odwołującego oznaczała, że Państwo Polskie uznało go za osobę posiadającą odpowiednie kwalifikacje moralne do pełnienia dalszej służby po zmianie ustroju. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, gdyby służbę odwołującego w okresie od 16 czerwca 1981 r. do 31 lipca 1990 r. na stanowisku technika należało zakwalifikować jako służbę na rzecz totalitarnego państwa, to z całą pewnością nie przeszedłby pozytywnej weryfikacji i nie zostałby przyjęty do pracy w (...).

Skoro zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie pozwolił na ustalenie, że okres pełnionej przez odwołującego służby, był okresem służby na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, to nie można było zastosować do niego art. 15c i art. 22a ustawy zaopatrzeniowej, który określa warunki obliczania wysokości emerytury oraz renty właśnie osoby, pełniącej służbę na rzecz totalitarnego państwa. Art. 15c i art. 22a tej ustawy nie miał zatem zastosowania w sprawie odwołującego, dlatego brak było podstaw do obniżenia emerytury i renty w sposób wskazany w art. 15c i art. 22a tej ustawy.

Trzeba mieć na względzie, że sąd pierwszej instancji nie naruszył art. 390 k.p.c., gdyż przepisu tego nie stosował. Możliwe, a nawet wskazane jest korzystanie w orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie wykładni prawa. Potwierdza to rolę Sądu Najwyższego, którego zadaniem jest m. in. zapewnienie jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych.

Nie został też naruszony art. 178 ust. 1 Konstytucji ponieważ, zastosowanie odpowiednich przepisów ustawy z 1994 r. wynikało z uprawnionej wykładni prawa znajdującej wsparcie w uchwale Sądu Najwyższego, a nie przeoczenia czy pominięcia przepisów ustawy.

Z tych względów Sąd Apelacyjny oddalił apelację jako bezzasadną na mocy art. 385 k.p.c.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c., poprzez ich wzajemne zniesienie, ponieważ obie strony w takim samym stopniu są przegrywającym i wygrywającym, a ponadto wysokość kosztów każdej z nich jest zbliżona.

Barbara Orechwa-Zawadzka